1

नत्वा पूर्वं यथा दृष्टं हिमालये· पार्वत्युवाच· यथा कृतं मया पूर्वं इदं मे कथितं च तत् १
तत्सर्वं श्रोतुमिच्छामि त्वत्सकाशान्महेश्वर· ईश्वर उवाच· अस्ति ते पार्वति पि
ता हिमवान्नगोत्तमः। नानापक्षिरवै रम्यो नानाशृङ्गविचित्रितः। यत्र देवाः स
गन्धर्वाः सिद्धचारणगुह्यकाः। विचरन्ति यथा छायागन्धर्वा गीततत्पराः। स्फाटि
कैः कांचनैः शृङ्गैः मणिवैदूर्यविभूषितैः। श्लिष्टाम्बरैः शोभितांगं यथा प्रीतः प्रियं
सखा· हिमेन छादितः सर्वो गंगापातविचित्रितः। अप्सरोगणसंगीतैः शोभितो
नगेश्वरः। तत्र त्वं पार्वती पूर्वं चचारासौ महत्तपः। अथ कदाचित् कन्दे वि धूम्रपान
घोरमुत्तमं· संवत्सरं चतुःषष्ठिपञ्चपर्णाशनं ततः। दृष्ट्वा तदा तेन तत्क्लेशं पिन

1

१

श्रीगणेशाय नमः कैलासे शिखरे रम्ये गौरी पृच्छति शंकरम्। गुह्याद्गुह्यतरं
उस्यं कल्पस्य महेश्वर १ सर्वेषान्धर्म्मसर्वं संकल्पपामितं व प्रिये। यथा चोद्
गणे च चन्द्रो ग्रहाणां भास्करस्तथा २ यथा विप्रो मनुष्याणां देवानां विष्णुरेव च। न
दीनां च यथा गङ्गा पुराणानां च भारतम् ३ वेदानां च यथा साम इन्द्रियाणां
मनो यथा। पुराणं वेदसर्वस्वमागमं ने यथोदितम् ४ उक्तं यथा च शस्त्रादे भेदं य
था हव्यस्य पाकं तम्। येन व्रतप्रभावेण प्राप्नुमर्हसि सन्ततम् ५ तत्सर्वं कथयिष्या
मि यथा हृष्टं हिमालये। माघमासि सिते पक्षे सप्तमी या हस्तसंयुता ६ नरः स्नानमा
त्रेण सर्वपापैः प्रमुच्यते। इत्यादिवित्तपापूर्वमेज्ञानं न्यासकृतं व्रतम् ७ वक्ष्ये यतो वि

त्वमाब्रवीत्· नारद उवाच· देवसिद्धं त्वया कार्य्यं वैवाहिकपरो भव· हिमवानब्रवीदेतत्
त्सर्वं श्रूयतां वचः।। इयं कन्या मया दत्ता देव्याय गरुडध्वजे· तच्छ्रुत्वा तु मुनेर्वाक्यं पा
र्वती दुःखिताभवत्· कोपि कश्चिन्तच्छ्रुत्वा पार्वती दुःखिताभवत्· दुःखभारार्ति सं
तप्ता सखीं प्रपच्छ तां शिवाम्· स एवमुवाच· पितापत्रं न जानाति वृषध्वजे त्वन्नोह्नन महत्तः
ईश्वर उवाच· इत्येवं सम्मतं कृत्वा नीता शीघ्रमहं वनम्· पिता वसोकपामास हिम
वान् स्तुत गेहे गेहे· किं त्वानीता तु मेव श्रीदेवदानवकिन्नरैः। सत्यं कृतं मया पूर्वं किं रा
स्य गरुडध्वजे· इत्येवं चिन्तयाविष्ठो मूर्छितः पतितो भुवि· हाहाकृतास्ततो लोकाः
प्रधावन्ति गिरिं स्मृति· मूर्छां प्राप्ता त्वया कस्मात् कपपस्वेतिते ब्रुवन्· हिमवानुवा

गाढ्ऽ चिताभवत् कस्मै देयामया कन्या इति चिन्तापरोभवत्· एवंविचिन्त्यमाने तु
नारदो मुनिरापयौ· अर्घ्यादिभिस्तमभ्यर्च्य हिमवानभ्यभाषत· हिमवानुवाच·
किमर्थमागतस्त्वं कथ्यतां मुनिसत्तम· महाभाग्येन मे जातं त्वदीयागमनं मु
ने· नारद उवाच· शृणुष्वार्थं यदर्थं हि विस्तुनाप्रेषितावयम्· योग्यायोग्यापरा
तव्येक्ष्य कन्यारत्नमिदं त्वया· वासुदेवसमो नास्ति ब्रह्मेशानादयस्तथा· तेनास्मै त्व
स्य कन्येयं दीयतां मम सम्मतम्· हिमवानुवाच· वासुदेवसमो देवः कन्या प्रार्थ्यते
यदि· तदा मया प्रदातव्या त्वदागमनेनोत्तवान्· तच्छ्रुत्वा प्रययौ सम्यक् नारदः केश
वस्यान्तिकमुपगम्य मुनिर्देवं शंखचक्रगदाधरम्· लोकोत्तमं लिप्सितोमूर्त्तो मुनीन्द्रः प्र

पा प्रोक्के वरम्ब्रू हि मममने· पार्वत्युवाच· पा देव प्रसन्नोसि भर्ता भव महेश्वर· इत्यु
वाच प्रसन्नात्मो सा जानन्नी स्वपम्नतम्· तथेत्युक्त्वा महादेवि कैलासं पुनरागतम्·
ततः प्रभाते विमले स्वप्नं वै पार्वती समुपतत ॥ पार्वत्या नं कृते तत्र मत्पर्वतवनगोचरे
तत्र त्वं च मया प्रासि सरूपासर्द्धवरानने· हिमवान पितृ देशमाजगाम महावनम्· ता
मपश्यं पश्चनुहि हि पानभोजनन वागितः प्रातःमन दीतौ ते पृष्ठ पुंकन्यका रूपम्· उक्ता
को संगमानीय रोदनं च चकार सः। सिंहव्या धृम्मगौ ... मर्षि वनमागता·
पार्वत्युवाच· मया विचारितो भर्ता महादेवस्सदाशिवः। तदर्थं मया कृतं तात ते
नाहं वनमागता· तथेत्युक्त्वा हिमवतात्व योनीता गृहम्प्रति· ततः प्रभुक्ता ते पि

कस्येदं चेष्टितं क्रूरं कस्यारत्नं हृतं मम · दृष्ट्वा वाकाससर्प्यरा सिंहव्याघ्रगणा भ्रमन्ताः
न जाने क्व गता पुत्री केनऽच्छेन वा हृता · वधूम्मे कोकसन्तप्ता वा तेनैव पथा गतः । त्वं
गतासि वनं घोरं निर्ज्जनं मम पर्वर्द्धनं मे · व्याघ्रसिंहगजाकीर्णं मृगपक्षिगणाकुलम्
गिरिश्च चार पुत्री त्वामन्वीक्ष्य निर्जने वने · तस्मिन् घोरे वने त्वन्तु सखिभिस्सह
संस्थिता · दृष्ट्वा तत्र नदीं रम्यां तस्यास्तीरे सुमध्यमा · उपविष्टासि भिस्सार्द्धम्
नाहारं विवर्ज्जिता · बालुकाया कृता मूर्तिः शिवापार्श्वशंकरस्य च · भाद्र शुक्ल तृतीया
यां रात्रौ पूजा कृता त्वया · तत्र वादित्रगीतेन रात्रौ जागरणं कृतम् · तेन व्रतप्रभावेण
आसनं चलितं मम · सम्प्राप्तो देवि तत्राहं पश्य त्वं सखिभिस्सह · प्रसन्नोस्मि म

गसपागस्तु कर्तव्यो मम सद्मनि· स्नापनं तत्र कर्तव्यं पार्वत्यासहितस्य मे· पूज
येद्रुभिः पुष्पैर्गन्धाद्यैस्सुमनोहरैः। उपोष्य पूजयेद्भक्त्या केशवं जागरेण
निशि· नारिकेलैश्च जम्बीरैरन्यैश्च विविधैः फलैः। भक्ष्यभोज्यैस्सर्वैर्नैवे
द्यैः कुसुमैर्नवैः। धूपदीपैः सुगन्धैश्च मन्त्रेणानेन पूजयेत्· नमः शिवाय शान्ता
य पंचवक्त्राय चूडिने· नमोऽस्तु ते महाकाय नागयज्ञोपवीतिने· शिवायै
शिवरूपायै मंगलायै महेश्वरि· शिवे सर्वार्थदे देवि शिवरूपेण मोऽस्तु ते· नम
स्ते सर्वरूपिण्यै जगन्मात्रे नमो नमः। संसारभीतिसन्तप्तां त्राहि मां सिंहवा
हिनि· मयापि येन कामेन पूजितासि महेश्वरि· राज्यं देहि च सौभाग्यं प्रसन्ना

ताममवैवाहिकीक्रिया · तेनव्रतप्रभावेणसौभाग्यंप्राप्नवत्यसि · तदादिव्रतराजस्त्वन
कस्यापिनिवेदितः। व्रतराजस्यनामेदंशृणुदेवियथाभवत् · हरितालीतिनामेदम
न्वर्थंममवर्द्धितम् · आलिभिर्हरितायस्मात्तस्मात्साहरितालिका · त्वमेवमुख्योदे
अत्रतेनत्वन्नामकंव्रतम् · देव्युवाच · नामेदंकथितंदेवविधिंवदममप्रभोकिंपु
ण्यंकिंफलंचास्यकेनवाविधिनाचरेत् · ईश्वरउवाच · शृणुदेविविधिंवक्ष्येनारी
णांव्रतमुत्तमम् · कर्त्तव्यंतुप्रयत्नेनयदिसौभाग्यमिच्छति · तोरणादिप्रकर्तव्यंक
दलीस्तम्भमण्डितम् · आच्छाद्यपट्टवस्त्रेणनानावर्णैर्विचित्रितम् · चन्दनादिसु
गन्धेनलेपयेद्गृहमण्डपम् · शंखभेरीमृदंगैश्चवादित्रैर्बहुभिर्वरैः। नानाम

एवं मासद्वा संख्यानि व्रतस्तो भवोः प्रतापयेत् । यदा आमरणा योषि भवेत् पारलौ
किकं नतनम् । अश्वमेध सहस्राणि वाजपेय शतानि च । कृत्वा यत्फलमा
प्नोति तत्फलं प्राप्नुयात् नारी इति । एतत्ते कथितं देवि व्रतानां व्रतमुत्तमम् । येन मां
त्वं प्रसन्नासि मम देहार्द्धं तां गता । एवं विधं पाठं कुरुते नारी वा पापसमाचारम
ते च मुक्ता । विनाशकाले मम तु रूपं सायुज्यं लभते च । मम । गोभूर
त्न धनधान्यादि वस्त्रदानं पुनः पुनः तेषां पापं प्रकृतं चैव सर्वं कार्यं पदेपदे ।
इति श्री भविष्योत्तरपुराणे हरितालिका व्रत समाप्ता ॥ नमः शिवाय

भव पार्वति । मंत्रेणानेन मां देवि पूजयेद् उपासकः । ततः कथां समाकर्ण्य श्रु
त्वा ऽद्याच्च दक्षिणाम् । ब्राह्मणाय प्रदातव्यं वस्त्रं भोज्यं हिरण्यकम् । अनेनै
शीपते दानेन सौभाग्यं महादिकं तथा । कथां श्रुत्वैकचित्तेन भक्तो भ्यासः हे वर
सकृत्स्य व्रततः कृष्णाङ्कुश धेनु ध्यादि पूजनैः । यः करोति महादेवि व्रतराजं विधा
नतः । सौभाग्यं राज्यमातुल्यं पापक्षयेम वाप्नुयात् । इतीपापानुपानादि किल
भोजनमाचरेत् । जन्मजन्म भवे द्वन्ध्या विष्णु वाच्येनः इनः । दारिद्र्य शोक
वकार्कश्यं सेभाजिनी । पापितानरकं घोरं उपवासं यानकारयेत् । काम्य
नेत्र कलापानं चतामलकं वातवेवच । वेराम्य न्नमपापाग्नाती पूर्णा नविविधैः फलैः